

Regeringens proposition

2013/14:168

Fritidspeng för barn i hushåll med försörjningsstöd

Prop.
2013/14:168

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 13 mars 2014

Fredrik Reinfeldt

Göran Hägglund
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen ändringar i socialtjänstlagen (2001:453) i syfte att förbättra möjligheterna för barn i ekonomiskt utsatta familjer att delta i organiserade fritidsaktiviteter i samma utsträckning som andra barn.

Det föreslås i huvudsak att hushåll med barn i årskurs 4–9 ska ha rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökan har försörjningsstöd och har haft försörjningsstöd under minst sex månader den senaste tolv månadersperioden. Barnets fritidsaktiviteter ska vara regelbundna och ledarledda samt främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap. Regeringen får meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspengen får uppgå till.

Lagförslaget föreslås träda i kraft 1 juli 2014.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	4
3	Ärendet och dess beredning	7
4	Bakgrund och behovet av förändring	7
4.1	Gällande rätt	7
4.2	Barns fritidsaktiviteter	10
4.3	Behovet av en reform	11
5	En ny bestämmelse om ersättning för kostnader för fritidsaktiviteter.....	12
5.1	Förslag om fritidspeng.....	12
5.2	Barn som bor växelvis hos båda föräldrarna	20
5.3	Bemyndigande.....	21
5.4	Återkrav.....	22
5.5	Överklagande	23
6	Handläggning av ersättningen.....	24
7	Vägledning och uppföljning.....	25
8	Ikraftträdande	26
9	Konsekvenser	26
10	Författningskommentar	28
10.1	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	28
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Förslag till fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70).....	31
Bilaga 2	Lagförslag i promemorian Förslag till fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70)	32
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser i promemorian Fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70).....	35
Bilaga 4	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	36
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	39
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 mars 2014	41
	Rättsdatablad.....	42

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2013/14:168

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 9 kap. 1 § och 16 kap. 3 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas ett nytt kapitel, 4 a kap., av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a kap. Ersättning för barns kostnader för fritidsaktiviteter

1 §

Hushåll med barn som går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället

1 har försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 §, och

2. har haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolvmånadersperioden.

Barnets fritidsaktiviteter ska vara regelbundna och ledarledda samt främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap.

Fritidspengen får inte påverka beräkningen av försörjningsstödet enligt 4 kap. 3 § andra stycket tredje meningen.

2 §

Om barnet bor varaktigt även i ett annat hushåll (växelvist boende) och båda hushållen uppfyller kraven i 1 § har respektive hushåll var för sig rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till.

Om bara ett av hushållen uppfyller kraven i 1 § har detta hushåll rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till.

3 §

Regeringen får meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspengen får uppgå till.

9 kap.**1 §**

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § *utgetts* obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § *eller fritidspeng enligt 4 a kap. 1 § betalats ut* obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket tagit emot sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

16 kap.**3 §¹**

Socialnämndens beslut får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
 - bistånd enligt 4 kap. 1 §,
 - vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
 - förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 6 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 12 §,
 - återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
 - samtycke enligt 6 kap. 14 §,
- eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Socialnämndens beslut får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
 - bistånd enligt 4 kap. 1 §,
 - *fritidspeng enligt 4 a kap. 1 §*,
 - vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
 - förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 6 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 12 §,
 - återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
 - samtycke enligt 6 kap. 14 §,
- eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

¹ Senaste lydelse 2011:328.

Prop. 2013/14:168 På begäran av sökanden får verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § senareläggas om verkställandet sker inom ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

I budgetpropositionen för 2013 (prop. 2012/13:1, utgiftsområde 9) aviserade regeringen att den skulle föreslå en fritidspeng till barn i hushåll som har haft ekonomiskt bistånd under sex månader eller längre. Syftet med fritidspengen är att förbättra möjligheterna för barn i ekonomiskt utsatta familjer att delta i organiserade fritidsaktiviteter i samma utsträckning som andra barn.

Inom Socialdepartementet har promemorian Förslag till fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70) utarbetats. Promemorian innehåller förslag till ändring i socialtjänstlagen (2001:453) som innebär att ett nytt kapitel införs i socialtjänstlagen med bestämmelser om rätt till ersättning för barns kostnader för fritidsaktiviteter.

Promemorians huvudsakliga innehåll framgår av *bilaga 1*. De lagförslag som lades fram i promemorian finns i *bilaga 2*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2013/7395/FST).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 14 februari 2014 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Lagrådets synpunkter behandlas i avsnitt 5 samt i författningskommentaren. Regeringen har utformat bestämmelserna i linje med Lagrådets yttrande.

4 Bakgrund och behovet av förändring

4.1 Gällande rätt

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran och ska behandlas med aktning för sin person och egenart. Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och fostran tillgodoses (6 kap. föräldrabalken, FB). Föräldrarna ska svara för underhåll åt barnet efter vad som är skäligt med hänsyn till barnets behov och föräldrarnas samlade ekonomiska förmåga (7 kap. FB).

Ekonomiskt bistånd är välfärdssystemets yttersta skyddsnät och syftar till att träda in under korta perioder av försörjningsproblem när andra försörjningsmöjligheter är uttömda. Biståndet är det mest utpräglat selektiva stödet av alla stöd i samhället med fullständig individuell behovsprövning.

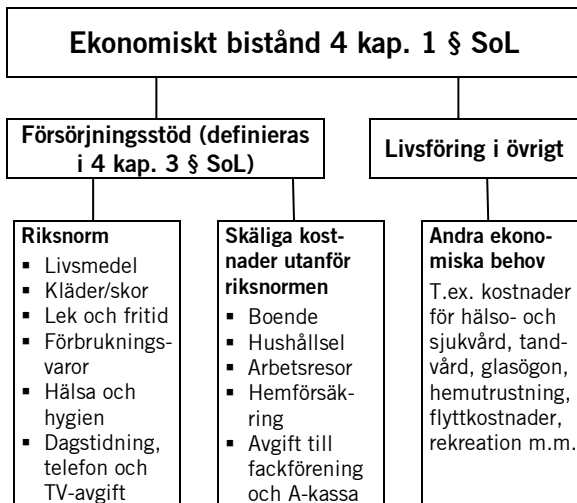
Rätten till bistånd regleras i 4 kap. socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL. Där anges att den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnads-

nivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv (4 kap. 1 § SoL). Socialnämnden får ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap. 1 § om det finns skäl för det (4 kap. 2 §). Rätten till bistånd är inte ovillkorlig. Som en förutsättning gäller att den enskilde själv saknar förmåga att tillgodose det föreliggande behovet. Den enskilde kan inte anses ha rätt till försörjningsstöd om han eller hon inte efter förmåga försöker bidra till sin försörjning.

Försörjningsstödet, som regleras i 4 kap. 3 § SoL, är uppdelat i två delar: dels en för riket gällande norm (riksnormen), dels bistånd som avser rätt till ersättning för skäligena kostnader för ett antal andra behovsposter, exempelvis boende, hemförsäkring och hushållsel. Riksnormen ska täcka skäligena kostnader för livsmedel, kläder och skor, lek och fritid, hälsa och hygien samt dagstidning, telefon och radio- och TV-avgift.

Med begreppet livsföring i övrigt avses alla de olika behov som den enskilde kan ha för att tillförsäkras en skälig levnadsnivå och som inte omfattas av försörjningsstödet. Det kan vara bistånd till hälso- och sjukvård, tandvård, glasögon, hemutrustning, flyttkostnader, rekreation m.m. En individuell bedömning måste göras i varje enskilt fall. I figur 1 visas vad det ekonomiska biståndet inbegriper.

Figur 1 Ekonomiskt bistånd

Riksnormens utgifter för lek och fritid

Riksnormen grundar sig på Konsumentverkets pris- och konsumtionsmätningar av skäliga kostnader för de i riksnormen ingående posterna. Socialstyrelsen hänvisar i sin handbok (Socialstyrelsen Ekonomiskt bistånd, Handbok för socialtjänsten, 2013, s. 49) till Konsumentverkets beräkningar av skäliga kostnader för de delposter som ska täckas av riksnormen. Exempelvis nämns att delposten Lek och fritid ska täcka kostnader för sådana aktiviteter som det är rimligt att alla får möjlighet till. Aktiviteterna gäller både inomhus och utomhus, viss motion och kultur. För äldre barn och vuxna ingår kostnader för att t.ex. gå på bio, lyssna på musik, läsa böcker, dansa eller gå på diskotek och besöka sim-

hall. För yngre barn beräknas att cykel och skridskor köps begagnade. I beräkningarna finns inga kostnader för semester eller dyrare fritidsresor.

I Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1) ges exempel på hur barnperspektivet kan tillämpas i utredningar om ekonomiskt bistånd. Där står t.ex. att socialnämnden bör beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå bl.a. om det är en förutsättning för att barn ska kunna delta i fritidsaktiviteter. Vidare framgår att riksnormen kan räknas till en högre nivå om den enskilde på grund av funktionsnedsättning eller andra skäl har svårigheter att upprätthålla kontakten med andra människor eller delta i samhällslivet och därför har extra utgifter, för t.ex. telefon och tidningar eller fritidsaktiviteter, som inte täcks av annat särskilt stöd.

Livsföring i övrigt – kostnader för rekreation

Av Socialstyrelsens allmänna råd framgår också att socialnämnden bör ge ekonomiskt bistånd till skäliga kostnader för rekreation, om det finns särskilda skäl. Det kan finnas särskilda behov av rekreation t.ex. hos barnfamiljer som under lång tid på grund av ekonomiska problem inte har kunnat få någon form av semester och hos vuxna med långvariga medicinska eller sociala problem. Om det finns barn i hushållet, bör socialnämnden göra en särskild bedömning av barnets behov. Ekonomiskt bistånd till rekreation bör räcka till t.ex. en tåg- eller bussresa och logi. När det gäller barn bör biståndet räcka till kostnaden för t.ex. en koloni- eller lägervistelse. En individuell bedömning av behovet ska alltid ske.

Statistik över ekonomiskt bistånd

Enligt Socialstyrelsens statistik (Socialstyrelsens officiella statistik, Ekonomiskt bistånd, årsstatistik 2012) uppgick antalet hushåll som fått ekonomiskt bistånd någon gång under 2012 till 225 100 (dvs. 5,7 procent av antalet hushåll i befolkningen). Det är betydligt fler hushåll utan barn än barnhushåll som har ekonomiskt bistånd. Bland samtliga hushåll med ekonomiskt bistånd utgjorde barnhushållen ca 30 procent.

Antalet barn som levde i hushåll med ekonomiskt bistånd någon gång under 2012 uppgick till ca 132 000 vilket motsvarar ca 7 procent av alla barn i befolkningen.

Även om det är fler hushåll utan barn som får ekonomiskt bistånd är barnhushållen överrepresenterade. Särskilt utsatta är ensamstående mödrar. Under 2012 fick 36 200 ensamstående kvinnor med barn ekonomiskt bistånd någon gång under året, vilket utgör 23 procent av alla ensamstående kvinnor med barn.

Andelen långvariga biståndsmottagare (bistånd i minst 10 månader under kalenderåret) har ökat sedan 1990-talet. Under 2012 mottog 40 procent av biståndsmottagarna ekonomiskt bistånd under minst tio månader av året, vilket kan jämföras med ca 30 procent i mitten av 1990-talet. Cirka 53 000 barn levde i hushåll med långvarigt ekonomiskt bistånd, vilket motsvarade 2,7 procent av alla barn. Under den senaste tioårsperioden har andelen barn som finns i hushåll med långvarigt eko-

Prop. 2013/14:168 nomiskt bistånd varierat mellan 2,3 och 3 procent. Under mitten av 90-talet uppgick andelen till ca 4,5 procent.

Arbetslöshet är den främsta orsaken till behov av ekonomiskt bistånd. Under 2012 hade 46 procent av samtliga biståndsmottagare arbetslöshet som huvudsakliga orsak till behov av ekonomiskt bistånd. Arbetslöshet var något mindre vanlig bland ensamstående kvinnor med barn (42 procent). För ensamstående mödrar utgjorde kategorin otillräcklig föräldrapermision en förhållandevis vanligare anledning till behov av bistånd (10 procent) jämfört med samtliga biståndsmottagare (tre procent).

4.2 Barns fritidsaktiviteter

Barn har rätt till fritid, och denna rättighet finns beskriven i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). I barnkonventionen konstateras att alla barn har rätt till vila och fritid, lek och rekreation, samt rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet. Eftersom fritiden är viktig för barns utveckling måste alla barn få en möjlighet till en intressant och utvecklande fritid.

I Statistiska centralbyråns (SCB) rapport om barns fritid (Statistiska centralbyrån Barns fritid, Levnadsförhållanden, rapport 116, 2009) som bygger på intervjuer med föräldrar och deras barn (7–15 år) samt intervjuer med barnen själva (10–18 år) under åren 2006–2007, ges en statistisk belysning av barns fritid. I det följande redovisas några av resultaten.

Fritidsaktiviteter i olika åldrar

Av SCB:s rapport framgår att två tredjedelar av barnen i åldrarna 10–18 år tränar idrott i en klubb eller förening minst en dag i veckan. Detta är lika förekommande bland flickor som pojkar. Bland barn i åldern 10–12 år är det som allra vanligast med idrott, dvs. cirka 74 procent av flickorna och 79 procent av pojkarna utövar en idrott i en klubb eller förening. Idrottandet sjunker därefter i högre åldrar och bland unga mellan 17 och 18 år är det drygt hälften som tränar i en förening.

Bland pojkar är lagidrott vanligast, mer än hälften i åldrarna 7–15 år håller på med någon lagidrott medan drygt var tredje flicka lagidrottar. Däremot är det fler flickor än pojkar som håller på med något annat slags idrott.

Tabell 1 Deltagande i idrott en gång i veckan

	2007/2008	2009/2010
Riket	63%	60%
Barn i familjer med mindre än 60 procent av medianinkomsten	48%	48%
Barn i familjer med minst 60 procent av medianinkomsten men mindre än 200 procent av medianinkomsten	65%	62%
Barn i familjer med minst 200 procent av medianinkomsten	66%	

Källa: Barnombudsmannen. Max 18.

Av SCB-rapporten framgår att vart fjärde barn spelar ett instrument. Det är något fler flickor än pojkar som spelar. Störst andel som spelar instrument finns bland 10–12-åringar. Det är fler barn från tjänstemannahushåll än barn från arbetarhushåll som spelar något instrument. Fler flickor än pojkar är med i kommunala musikskolan. Barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll tenderar att i mindre utsträckning än andra barn spela instrument och vara med i musikskolan.

Färre organiserade fritidsaktiviteter i ekonomiskt utsatta hushåll

Enligt Statistiska centralbyråns rapport framkommer att barn som lever i ekonomiskt utsatta hushåll, där man har svårt att klara de löpande utgifterna, har begränsade möjligheter till en aktiv fritid. Både flickor och pojkar som lever i ekonomiskt utsatta hushåll är i mindre utsträckning med på organiserade fritidsaktiviteter än andra barn. I hushåll där man inte har någon kontantmarginal besöker man i mindre utsträckning idrottsanläggningar och speciellt bland pojkar i ekonomiskt utsatta hushåll gör man färre kulturella besök än övriga hushåll. Samma resultat framkommer ur Barnombudsmannens uppföljningssystem för att mäta barns och ungas levnadsvillkor, det så kallade Max 18. Av tabell 1 framgår att andelen barn som deltar i idrott en gång i veckan varierar med familjens ekonomiska situation. Barn i familjer med mindre än 60 procent av medianinkomsten idrottar i mindre utsträckning än barn i riket som helhet, dvs. 48 procent av de ekonomiskt utsatta barnen idrottar en gång i veckan, jämfört med 60 procent av barnen i andra hushåll med bättre ekonomisk situation.

4.3 Behovet av en reform

Fritiden är en betydelsefull del av barns och ungdomars liv. Fritiden är viktig för barns och ungas utveckling av en egen identitet, möjlighet att utveckla positiva relationer, uppleva gemenskap och pröva olika aktiviteter. Fritiden är också viktig ur ett demokrati- och inflytandeperspektiv. Fritidsaktiviteter kan ge barn och ungdomar möjlighet att se hur samhället fungerar, träning i att uttrycka sina åsikter och ge möjligheter till att slussas in i en större gemenskap. Många fritidssysselsättningar bidrar

Prop. 2013/14:168 till en god fysisk hälsa. Fritidsaktiviteter kan dessutom vara ett positivt komplement till familj och skola. Fritidsaktiviteter kan förstärka och utöka kompetenser och ett allmänt välbefinnande. Fritidsaktiviteter kan också vara kompenserande, bekräftande eller reparerande, som motvikt till en i övrigt mindre tillfredsställande tillvaro i familj och skola.

Mot bakgrund av att barn och unga i ekonomiskt utsatta hushåll är underrepresenterade i organiserade fritidsaktiviteter finns det starka skäl att förstärka möjligheten för barn i dessa hushåll att få en aktiv fritid.

5 En ny bestämmelse om ersättning för kostnader för fritidsaktiviteter

5.1 Förslag om fritidspeng

Regeringens förslag: Hushåll med barn som går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället har försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL) och haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolv månadersperioden. Barnets fritidsaktiviteter ska vara regelbundna och ledarledda samt främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap. Fritidspengen får inte påverka beräkningen av riksnormen i försörjningsstödet till en lägre nivå.

Den föreslagna fritidspengen är inte behovsprövad utan är en ersättning för kostnader för barnets fritidsaktiviteter. Fritidspengen avviker således från övrig reglering om ekonomiskt bistånd. För att tydliggöra detta ska ersättningsregleras i ett separat kapitel i SoL.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås även krav på verksamheternas värdegrund.

Remissinstanserna: I stort sett samtliga svarande 43 remissinstanser är positiva till förslaget om att införa en rätt till ersättning för fritidsaktiviteter, t.ex. *Justitieombudsmannen*, *Konsumentverket*, *Socialstyrelsen*, *Barnombudsmannen* och *Rädda Barnen* samt samtliga svarande kommuner. Flera instanser framhåller att förslaget är lovvärt och att en fritidspeng kan bidra till att barn som bor i familjer med knappa ekonomiska resurser ges möjlighet till ett rikare fritidsliv. Även *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*, *Barnens rätt i samhället (BRIS)* och *Sveriges Kommuner och Landsting* tillstyrker förslaget. Dock finns ett antal synpunkter avseende förslagets utformning. Några instanser såsom *Sveriges Makalösa Föräldrar* och *Verdandi* har framfört att de förordar en utökning av de generella stödsystemen i stället. *Riksidrottsförbundet* menar att regeringen bör satsa på generella åtgärder snarare än riktat individstöd. Därutöver finns invändningar mot förslaget att införa ett nytt kapitel i socialtjänstlagen där rätten till fritidspeng regleras. Exempelvis framför Socialstyrelsen

och *Förvaltningsrätten i Karlstad* synpunkter på var i socialtjänstlagen bestämmelsen lämpligen bör placeras. Konsumentverket understryker vikten av att fritidspengen ska vara riktad till barnet och inte räknas in i försörjningsstödet för hushållet i övrigt. BRIS anser att det är viktigt att bidraget ges på ett sådant sätt att det inte går att använda till något annat som familjen behöver.

Skälen för regeringens förslag

Regeringen föreslår att en ersättning införs för kostnader för barns deltagande i fritidsaktiviteter, en s.k. fritidspeng. Fritidspengen ska gälla för hushåll med barn som går i årskurs 4–9 och som mottagit försörjningsstöd under en längre tid. Regeringen ska få meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspengen får uppgå till. Syftet med fritidspengen är att göra det möjligt för barn i dessa hushåll att kunna delta i regelbundna aktiviteter på sin fritid och därmed få ingå i ett sammanhang med andra barn och vuxna. Fritidspengen är inte en del av det ekonomiska biståndet utan en fristående ersättning till hushållet för de faktiska kostnaderna för barnets fritidsaktiviteter.

Hushållet

Syftet med den föreslagna fritidspengen är att förbättra möjligheterna för barn i ekonomiskt utsatta familjer att delta i organiserade fritidsaktiviteter i samma utsträckning som andra barn. Målgruppen för fritidspengen är alltså dessa barn. Barnen är dock omyndiga och saknar egen rätts-handlingsförmåga. Barn bor normalt med sina föräldrar, hos den ene föräldern eller växelvis hos båda föräldrarna. Oavsett med vem eller på vilket sätt, så ingår barnet normalt i en hushållsgemenskap.

Regeringen föreslår därför en ny bestämmelse i socialtjänstlagen som innebär att ett hushåll med barn som går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer, har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället har försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § och haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolv månadersperioden.

Justitieombudsmannen (JO) har i sitt remissyttrande uppmärksammat att det är ett ”hushåll” som är berättigat till fritidspeng. JO konstaterar att begreppet ”hushållet” inte använts tidigare i socialtjänstlagen för att ange vem som är berättigad till bistånd. JO menar att det av förslaget inte framgår vem som äger att företräda ”hushållet” när det gäller fritidspeng och att detta får betydelse t.ex. när ett barn bor hos en förälder som lever i hushållsgemenskap med någon som inte är barnets förälder eller när det i hushållet finns även vuxna barn. JO anser att frågan om vem som ska ansöka om fritidspeng måste klargöras, t.ex. om det är tillräckligt att en vuxen medlem i hushållet ansöker om fritidspeng eller om alla i hushållet måste ställa sig bakom ansökan.

Ordet ”hushåll” har förvisso inte tidigare använts i socialtjänstlagen. Ordet hushåll återfinns bl.a. i socialtjänstförordningen 2 kap. 1 § (2001:937), där storleken på den s.k. riksnormen för olika hushåll regleras. Även Socialstyrelsen (Socialstyrelsen Ekonomiskt bistånd, Handbok

Prop. 2013/14:168 för socialtjänsten 2013, s. 22) har beskrivit hur rätten till bistånd och den individuella behovsbedömningen ska präglas av ett helhetsperspektiv på den enskildes eller hushållets totala situation. Begreppet och dess innebörd är alltså inte nytt för dem som tillämpar lagen eller arbetar med ekonomiskt bistånd.

Den som har barn och söker ekonomiskt bistånd anses företräda sina barn i egenskap av vårdnadshavare enligt 6 kap. föräldrabalken (FB). Den eller de sökande och barnen samt eventuellt annan vuxen som bor tillsammans eller har hushållsgemenskap betraktas som ett hushåll när försörjningsstödet ska beräknas utifrån den riksnorm som gäller för den aktuella hushållstypen. Regeringen anser därför att samma principer ska gälla när ett hushåll ansöker om fritidspeng, dvs. den som normalt företräder barnet vid en ansökan om ekonomiskt bistånd ska också företräda barnet vid ansökan om fritidspeng.

Barn i årskurs 4–9

Regeringen föreslår att fritidspengen riktas till hushåll med barn som går i grundskolans årskurser 4–9 eller motsvarande i andra skolformer. I specialskolan som har tio årskurser avses med motsvarande årskurser även årskurs tio då dessa barn fortsatt genomgår utbildning som motsvarar den som ges i grundskolan. Enligt Statistiska centralbyråns (SCB) rapport Barns fritid är det mer vanligt att barn i åldrarna 10–15 år deltar i idrott i en klubb eller förening än de äldre barnen. Enligt SCB-rapporten är deltagande i idrott i en klubb eller förening vanligast bland barn som är 10–15 år. I den åldersgruppen är 70 procent med i en klubb eller förening. Detta kan jämföras med barn som är 16–18 år där andelen är 50 procent. Enligt samma rapport var det vanligare att de yngre barnen, dvs. 10–12-åringarna, spelade instrument eller deltog i musikskolan än de något äldre (13–15 år). De ännu något äldre barnen (16–18 år) deltog oftare än de yngre i aktiviteter som sker mer individuellt, t.ex. konsert och teater. Detta visar att barn i åldrarna 10–16 år oftare har ett större behov av organiserad ledarledd fritidsverksamhet än de äldre barnen. Barn i gymnasieåldern har större möjligheter att aktivera sig på fritiden på egen hand än de yngre, vilket också avspeglas av SCB:s undersökning om barns fritid.

Regeringen anser mot denna bakgrund att fritidspengen i ett första steg bör riktas till barn i årskurs 4–9. Regeringen vill samtidigt lyfta fram att *Skolverket* i sitt remissvar framhåller betydelsen av fritidshem samt öppen fritidsverksamhet som ska erbjuda de yngre barnen möjlighet till utveckling och lärande samt en meningsfull fritid och rekreation.

Många remissinstanser (20 av de 43 som inkommit med remissvar) har synpunkter på den föreslagna åldersgränsen. *Kammarrätten i Göteborg*, *Malmö kommun*, *Vännäs kommun*, *Forum Idéburna organisationer med social inriktning*, *Sociala Missionen* och *Rädda Barnen* m.fl. remissinstanser menar, med hänvisning till barnperspektivet, att åldersgränsen bör utvidgas. Exempelvis anser *Askersunds kommun* och *Barnombudsmannen* att ersättningen bör inriktas mot barn i årskurs 1–9. Andra remissinstanser anser att även unga vuxna där föräldrar är försörjningsansvariga borde vara en målgrupp för fritidspengen. *Rädda Barnen* pekar särskilt på att barn och unga även i övre tonåren bör ha möjlighet att

fortsätta med fritidssysselsättning, särskilt idrott, då det har stor inverkan på folkhälsan och det finns en koppling mellan barn som idrottar och har en regelbunden fritidsverksamhet och högre skolbetyg.

Regeringen föreslår därför att en utvärdering av reformen bör genomföras efter två år i syfte att ta ställning till om det finns behov av att utöka målgruppen. Regeringen instämmer i *Statskontorets* synpunkter att det är viktigt att också i en kommande utvärdering undersöka om det är några särskilda grupper som inte utnyttjar stödet, analysera varför och vidta nödvändiga åtgärder för att reformens intentioner ska kunna uppnås.

Försörjningsstöd i minst sex månader

Fritidspengen är avsedd för de barn som under längre tid lever i hushåll med knappa ekonomiska resurser, dvs. de som mottar försörjningsstöd under en längre tid. Enligt regeringens mening är det viktigt att reformen når en så stor krets av barn i ekonomiskt utsatta hushåll som möjligt utan att det försämrar drivkrafterna till arbete. En kort kvalificeringstid skulle kunna riskera att motverka detta. En längre kvalificeringstid däremot kan riskera att utesluta alltför många barn i ekonomiskt utsatta hushåll. Regeringen föreslår därför att fritidspengen riktas till barn i hushåll som har och har haft försörjningsstöd i minst sex månader under den senaste tolvmånadersperioden. De sex månaderna behöver inte vara sammanhängande. När ansökan om fritidspeng görs ska hushållet vara aktuellt för försörjningsstöd.

I promemorian har olika kvalificeringstider för vad som ska utgöra grund för rätten till ersättningen övervägts. Där konstateras att hushåll som haft försörjningsstöd i sex månader under den senaste tolvmånadersperioden är att föredra mot bakgrund av ett barnperspektiv. Regeringens ambition är att reformen når en vid krets av barn som bor i hushåll med försörjningsstöd. Genom att hushållet inte behöver ha haft försörjningsstöd i sex sammanhängande månader ökar sannolikheten för att fler barn kan komma att ta del av fritidspengen.

Malmö kommun, Västerås kommun och *Inspektionen för vård och omsorg* anser att kvalificeringstid på tre månader vore att föredra. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Göteborgs kommun* anser däremot att fritidspengen bör riktas till barnfamiljer som haft ekonomiskt bistånd i minst tio månader under den senaste tolvmånadersperioden. Andra remissinstanser anser att målgruppen bör utvidgas utöver de hushåll som tar emot försörjningsstöd. *Malmö kommun* menar t.ex. att rätten till fritidspeng bör utvidgas till ensamkommande flyktingbarn. *Barnombudsmannen* anser att behovet av fritidspeng bör ses över för barn som lever i familjer med löneutmätning eller skuldsanering.

Regeringens uppfattning är dock att reformen endast ska avse barn i familjer med försörjningsstöd. Det innebär att hushåll med etableringsersättning normalt sett inte kommer att ta del av reformen. Ersättning till en barnfamilj vid deltagande i etableringsinsatser på heltid är i normalfallet något högre än summan av försörjningsstöd och fritidspeng är, utslagen på årsbasis. Detsamma gäller i normalfallet även barnfamiljer med löneutmätning eller skuldsanering. Förslaget om fritidspeng innebär således en förbättring för de mest ekonomiskt utsatta barnen.

Regeringen föreslår att en förutsättning för rätt till fritidspeng är att barnets fritidsaktiviteter är regelbundna och ledarledda samt främjar ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap. Som fritidsaktivitet räknas t.ex. deltagande i idrottsverksamhet, kulturverksamhet, friluftsliv och folkbildning. Enligt regeringens mening ska fritidspengen syfta till att stimulera barn till ett utökat kontaktnät utanför hemmet och utöver det som finns inom ramen för skolans verksamhet. Att ingå i ett sammanhang med andra barn och vuxna är oftast en god skyddsfaktor mot utanförskap och kan innebära en känsla av delaktighet. Fritidspengen är avsedd för aktiviteter som barnet regelbundet deltar i och där barnet har möjlighet att utveckla långvariga relationer till andra barn, ungdomar och vuxna. Med regelbundenhet avses att aktiviteten är återkommande, normalt en gång i veckan, men även en glesare frekvens bör kunna accepteras. Aktiviteten bör således under en termin eller sexmånadersperiod utövas åtminstone vid ett flertal tillfällen för att betraktas som regelbunden. Med ledarledd avses att det ska finnas en eller flera vuxna eller ungdomar som är närvarande och som leder, instruerar och vakar över att aktiviteten genomförs på avsett sätt med beaktande av nödvändiga säkerhetsåtgärder. Kravet på att barnets fritidsaktiviteter ska främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap innebär att aktiviteten ska utövas utanför familjen så att barnet ges möjlighet till utökade kontakter med andra barn, ungdomar och vuxna. Det innebär således en begränsning av vem som leder och vilka andra som deltar i fritidsaktiviteten. Kravet anknyter även till socialtjänstlagens övergripande mål om att socialtjänsten ska främja människornas aktiva deltagande i samhällslivet.

Barnombudsmannen är kritisk till att antalet tillfällen bör vara minst åtta gånger per termin. *Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU)* menar att ett medlemskap i en förening per definition är långsiktigt och därmed bör omfattas av fritidspengen oavsett med vilken frekvens mötena och aktiviteter sker. LSU ser positivt på att det inte måste vara vuxna som leder verksamheten, då en stor del av ungdomsorganisationernas verksamhet leds av unga. Däremot anser LSU att verksamheten inte alltid går att beskriva som enskilda aktiviteter som är tydligt ledda av en eller flera personer. Mångfalden inom det unga civilsamhället är stor och verksamhetens utformning varierar i stor utsträckning. *FORUM Idéburna organisation med social inriktning* anser att det finns en rimlighet i att rikta stödet mot det som sker löpande, men att det bör tas fram regler som möjliggör deltagande i enstaka aktiviteter om de är del av en löpande verksamhet. *SIOS Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige* anser att aktiviteter minst åtta gånger per sexmånadersperiod riskerar utesluta sådana aktiviteter som är vanliga under skollov. *Verdandi* anser att det är viktigt att det finns flexibilitet i vad bidraget kan användas till.

Lagrådet konstaterar att det i remissen inte närmare preciseras vilka fritidsaktiviteter det ska vara fråga om men att det ges vissa exempel. Lagrådet anser att bestämmelsen ger mycket vida ramar och att allt som betraktas som fritidsaktiviteter kommer att omfattas, t.ex. dataspel, bio- och museibesök och matlagning. Lagrådet påtalar att det inte ställs några krav på ledaren för fritidsaktiviteten, vilket måste innebära att t.ex. äldre

syskon, föräldrar eller andra anhöriga kan vara ledare. Vidare kan aktiviteten omfatta endast ett syskonpar eller andra anhöriga. Lagrådet konstaterar vidare att syftet med fritidspengen är att förbättra möjligheterna för barn i ekonomiskt utsatta familjer att delta i organiserade regelbundna fritidsaktiviteter i samma utsträckning som andra barn och att stimulera barnen till ett utökat kontaktnät. Detta återspeglas dock inte i lagtexten. Lagrådet anser att bestämmelsen som den utformats (i lagrådsremissen) medför att även situationer som inte kan antas tillgodose det nämnda syftet kommer att omfattas.

Regeringen menar att fritidspengen ska öka barns och ungas förutsättningar att få en aktiv och stimulerande fritid och att detta möjliggörs i högre grad om aktiviteterna är återkommande över tid. Tanken med fritidspengen är att den i normalfallet ska ersätta kostnader för medlemsavgift, träningsavgift och kursavgifter. I viss utsträckning kan även andra kostnader ersättas, t.ex. kostnader för material, utrustning och andra kringkostnader som är nödvändiga för att utöva den fritidsaktivitet som fritidspengen beviljats för. Enbart medlemsavgift i en förening utan deltagande i någon aktivitet bör dock inte utgöra grund för fritidspengen. Regeringen anser inte heller att ersättningen ska användas till utgifter för enstaka eller tillfälliga aktiviteter som exempelvis vistelse på sommarkoloni eller helgläger. För denna typ av utgifter finns det möjligheter för socialnämnden att bevilja bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL.

Regeringen menar vidare att bestämmelsen bör ge vida ramar för vilken typ av aktiviteter som bör omfattas. Som nämnts ovan är syftet med fritidspengen också att barnet ska stimuleras till ett utökat kontaktnät med andra barn, ungdomar eller vuxna utanför hemmet och skolan. Detta innebär även att aktiviteter t.ex. i form av bio- eller museibesök inom ramen för en filmklubb eller studiecirkel om de är regelbundna och ledarledda bör vara exempel på fritidsaktiviteter som kan omfattas av bestämmelsen. Regeringen menar även att det inte finns något hinder för att fritidspengen beviljas för aktiviteter där ledaren av aktiviteten är förälder eller syskon till barnet, t.ex. i egenskap av tränare för ett fotbollslag. Däremot avses inte situationer då en förälder eller annan nära anhörig tillsammans med barnet enskilt ägnar sig åt en aktivitet. Sådana aktiviteter är en del av det vanliga familjelivet och ska därmed inte ge rätt till ersättning genom fritidspeng.

Verksamheternas värdegrund

I promemorian finns ett förslag till bestämmelse om att de verksamheter som bedriver fritidsaktiviteterna ska ”respektera de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna”.

Ett flertal remissinstanser har invändningar mot förslaget mot bakgrund av att de anser att det är oklart vad ett sådant krav innebär samt svårigheten att kontrollera och tillämpa detta för såväl socialtjänst som domstolar. Dessutom innebär förslaget sannolikt ökad administration. *Justitieombudsmannen* anför bl.a. fritidspengen har utformats som en rättighet för ”hushållet” och att det inte är acceptabelt att socialnämnden skulle tillåtas att avslå en ansökan på mer eller mindre godtyckliga grunder. *Förvaltningsrätten i Karlstad* anser att förslaget i denna del brister i transparens och tydlighet. Denna brist är särskilt besvärande mot bak-

Prop. 2013/14:168 grund av förslaget möjlighet till återkrav av fritidspeng från enskilda. *Malmö kommun* anser att det är svårt att bedöma vilka verksamheter som uppfyller villkoret att de respekterar mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar.

Regeringen anser att en sådan bestämmelse skulle kunna vara svår att tillämpa och menar därför att verksamheternas värdegrund inte ska regleras i lag. Det får förutsättas att föräldrarna i egenskap av vårdnadshavare väljer ett för barnet lämplig verksamhet.

Förhållande mellan fritidspeng och försörjningsstöd

Regeringen föreslår att fritidspeng inte får påverka beräkningen av riksnormen i försörjningsstödet till en lägre nivå.

Endast ett fåtal remissinstanser har kommenterat förslaget. *Konsumentverket* anser att fritidspengen ska vara öronmärkt för barnets räkning och inte räknas in i försörjningsstödet för hushållet i övrigt.

I vissa fall kan fritidspengen komma att täcka viss utrustning eller andra kringkostnader i anslutning till utövandet av aktiviteten. Riksnormen i försörjningsstöder ska bl.a. täcka utgifter för kläder och skor samt fritid och lek. Förslaget om fritidspeng får inte leda till att socialnämnden reducerar riksnormen i motsvarande utsträckning med motivet att fritidspengen har betalats för att täcka kostnader för viss utrustning. Regeringen föreslår därför att beslut om fritidspeng som betalas ut för kringkostnader inte ska utgöra skäl för socialnämnden att reducera bistånd till kostnader för de utgifter som ingår i riksnormen i enlighet med 4 kap. 3 § andra stycket tredje meningen.

Rädda Barnen instämmer i förslaget men önskar även ett förtydligande av när riksnormen ska kunna räknas till en högre nivå. *Handisam, Myn-digheten för handikappolitisk* samordning är positiv till förslaget om fritidspeng men saknar en analys av kostnader för fritidsaktiviteter för barn med funktionsnedsättning samt de kringkostnader som sådana aktiviteter kan innebära för hushållet. Regeringen vill i dessa avseenden hänvisa till rekommendationer från Socialstyrelsen som innebär att socialnämnden bör kunna beräkna kostnaderna enligt riksnormen till en högre nivå, t.ex. om en sådan beräkning är socialt motiverad och den är en förutsättning för att kunna delta i fritidsaktiviteter (Socialstyrelsen Ekonomiskt bistånd Handbok för socialtjänsten, s. 52–53). Vidare rekommenderar Socialstyrelsen att om den enskilde på grund av funktionsnedsättning eller andra skäl har svårigheter att upprätthålla kontakten med andra människor eller delta i samhällslivet och därför har extra utgifter för t.ex. telefon och tidningar eller fritidsaktiviteter, som inte täcks av annat stöd, bör kostnaderna enligt riksnormen kunna beräknas till en högre nivå.

Ett eget kapitel i socialtjänstlagen

Den föreslagna fritidspengen är inte behovsprövad utan är en ersättning för kostnader för barnets fritidsaktiviteter. Fritidspengen avviker således från övrig reglering rörande ekonomiskt bistånd. För att tydliggöra detta bör ersättningen regleras i ett separat kapitel i socialtjänstlagen (SoL).

Barnombudsmannen är positiv till att bestämmelsen införs i nytt kapitel. *Malmö kommun* bedömer det vara av underordnad betydelse om

ersättning regleras i särskilt kapitel i SoL eller i form av en godtagbar utgift inom nuvarande 4 kap. 3 § punkt 2 SoL. Av vikt är att behovet av att delta i fritidsaktivitet inte ska behovsprövas. *Socialstyrelsen* avstyrker placering av bestämmelsen i nytt kapitel och anser att fritidspengen i första hand ska placeras i 4 kap. SoL och i andra hand i 5 kap. SoL under bestämmelser om barn. Vidare menar *Socialstyrelsen* att det är tveksamt om ett nytt kapitel når syftet att markera att fritidspengen inte ska vara ett ekonomiskt bistånd och inte ska behovsprövas. *Förvaltningsrätten i Karlstad* ifrågasätter om förslaget inte lagtekniskt är bättre placerat i 4 kap. 3 § SoL. *Rädda Barnen* ser inte behov av att bestämmelsen regleras i ett särskilt kapitel. Det borde i stället kunna göras med en förtydligande skrivning i 4 kap. SoL, lämpligen som en del av en förklaring av vad som ska ingå i försörjningsstödet.

Regeringen menar att en förutsättning för rätten till fritidspengen är att hushållet har och har haft ekonomiskt bistånd under en längre period. Fritidspengen är inte en del av försörjningsstödet och inte tänkt att vara behovsprövad utan fritidspengen är en ersättning för faktiska kostnader för fritidsaktiviteter till hushåll som under lång tid mottagit försörjningsstöd och har barn i årskurs 4–9. Fritidspengen är riktad till barnet och avser dess aktiviteter.

Regeringen anser inte att syftet med reformen kan tillgodoses genom att höja beloppen för personliga kostnader för barn i riksnormen (4 kap. 3 § punkt 1 SoL) eller att inkludera ersättningen i försörjningsstödet i likhet med bistånd till skäliga kostnader för exempelvis boendekostnader, arbetsresor, hemförsäkring och el (4 kap. 3 § punkt 2 SoL). En höjning av riksnormen med ett månatligt belopp (t.ex. 200 kronor per månad) skulle inte vara tillräckligt för den som vid ett enskilt tillfälle behöver betala en termins- eller årsavgift. Det skulle i sådana fall kräva att hushållet kan spara ihop pengar för en stor engångsutgift. Ur ett barnperspektiv är det vidare viktigt att fritidspengen är tydligt destinerad till barnets aktiviteter.

Riksnormen är utformad på ett sådant sätt att den ska täcka skäliga kostnader för utgifter som är regelbundet återkommande, lätta att schablonisera och som tillämpas enhetligt över landet. Övriga utgifter som vid behov ska täckas av försörjningsstödet (boende, hushållsel m.m.) är också huvudsakligen sådana som är regelbundet återkommande där kostnadsnivån kan variera över landet. Sådana utgifter ska också behovsprövas. Fritidspengen ska däremot inte behovsprövas och det är därför inte lämpligt att bestämmelsen regleras i 4 kap. SoL.

Regeringen föreslår mot bakgrund av ovanstående att bestämmelsen bör placeras i ett nytt kapitel för att tydliggöra att fritidspengen inte är en ersättning som är behovsprövad och således avviker den till sin konstruktion från försörjningsstödet. Genom att införa ett nytt kapitel tydliggörs att fritidspengen är en kostnadsersättning direkt riktad till utövande av fritidsaktiviteter.

Regeringens förslag: Om barnet bor varaktigt även i ett annat hushåll (växelvist boende) och båda hushållen uppfyller kraven på rätt till fritidspeng, har respektive hushåll var för sig rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till. Om bara ett av hushållen uppfyller kraven på rätt till fritidspeng, har detta hushåll rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås däremot att bestämmelsen utformas på ett annat sätt.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser kommenterar förslaget. *Kammarrätten i Jönköping* har synpunkter på hur bestämmelsen ska formuleras. *Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR)* pekar på att om fritidspengen ska delas upp vid växelvist boende innebär det att barnen blir väldigt beroende av föräldrarnas möjligheter till samarbete. *Makalösa föräldrar* menar också att stödet riskerar att (liksom delat barnbidrag) bli en ytterligare konfliktkälla för särlevande föräldrar. *Verdandi* anser att det är positivt att man kan dela på summan vid delad vårdnad. Dock måste utgångspunkten vara barnets behov och önskemål när det gäller frågan om bidraget ska delas eller ej.

Skälen för regeringens förslag: Ersättningen för ett barns kostnader för fritidsaktiviteter ska efter ansökan betalas ut till den som företräder det hushåll där barnet bor. Men eftersom barnet kan bo växelvis hos sina föräldrar i olika hushåll bör det därför finnas möjlighet för båda hushållen att ansöka om fritidspeng. Regeringen föreslår därför att om barnet bor varaktigt även i ett annat hushåll (växelvist boende) har respektive hushåll var för sig rätt till hälften av det belopp fritidspengen högst får uppgå till under förutsättning att det uppfyller kraven.

Regeringen vill framhålla att när barnet bor växelvis hos båda föräldrarna, dvs. bor ungefär lika mycket hos båda, kan det antas att båda ansvarar för barnets kostnader när det bor i respektive hushåll. Vissa remissinstanser pekar på en risk för konflikt mellan särlevande föräldrar till följd av att fritidspengen delas vid växelvist boende. Regeringen anser emellertid att en delning av fritidspengen ökar förutsättningarna för att båda föräldrarna kan bli delaktiga i barnets fritidsaktivitet. I syfte att stödja barn och föräldrar efter en separation eller skilsmässa har vidare regeringen i propositionen Förstärkta samarbetsamtal (prop. 2012/13:189) föreslagit att kommunerna från och med 1 juli 2014 får ett större ansvar för att ge föräldrarna i samarbetsamtal möjlighet ta upp frågor som rör barnets försörjning och frågor förknippade med detta. Det kan t.ex. gälla barnets behov och relevanta ekonomiska stödformer.

Lagrådet menar att bestämmelsen som reglerar fritidspeng vid växelvist boende ger intryck av att endast reglera den situationen då båda hushållen har försörjningsstöd. Lagrådet anser att även den situation då endast det ena hushållet uppbär försörjningsstöd bör komma till tydligare uttryck i lagtexten.

Vid växelvist boende ska rätten till fritidspeng prövas var för sig för respektive hushåll. I de fall båda hushållen har haft försörjningsstöd i sex

månader eller mer under den senaste tolv månadersperioden kan därför fritidspeng komma att beviljas till två hushåll för samma barn. Men den sammanlagda ersättningen för barnets fritidsaktiviteter får inte överstiga det högsta belopp som fritidspengen får uppgå till. Om båda hushållen uppfyller kraven på rätt till fritidspeng har respektive hushåll var för sig rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till. Om bara ett av hushållen uppfyller kraven på rätt till fritidspeng har endast detta hushåll rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till.

Följande exempel åskådliggör hur bestämmelsen kan tillämpas. Om fritidspengen uppgår till högst 3 000 kronor per barn och år kan ett hushåll vid växelvist boende få högst 1 500 kronor. Hushållet får emellertid disponera sin rätt till fritidspeng som det finner lämpligt. Det hushåll som är berättigat till fritidspeng får beviljas full ersättning för barnets fritidsaktivitet upp till sin andel på 1 500 kronor. Det finns inget krav på att det andra hushållet ska ha betalat någon del av kostnaden för fritidsaktiviteten.

Vid tillämpning av fritidspeng vid växelvist boende kan den praxis som upparbetats kring motsvarande begrepp inom underhållsstödet tjäna som vägledning.

5.3 Bemyndigande

Regeringens förslag: Regeringen får meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspengen får uppgå till.

Promemorians förslag: Överensstämmer i sak med regeringens förslag. I promemorian föreslås däremot att bestämmelsen utformas på ett annat sätt.

Remissinstanserna: Majoriteten av de remissinstanser som yttrat sig har inga synpunkter på förslaget. *Rädda Barnen* har avslagit förslagets ålderindelning för fritidspengen, liksom maximibeloppet, och kan därför inte tillstyrka att regeringen bemyndigas ta fram föreskrifter om socialnämndens skyldigheter att ersätta det som *Rädda Barnen* vill se som endast en del av den statligt finansierade fritidspengen.

Skälen för regeringens förslag: Fritidspengen är konstruerad som en kostnadsersättning för barns fritidsaktiviteter till de hushåll som under en längre tid har varit beroende av ekonomiskt bistånd och har barn i års-kurs 4–9. Beroende på olika fritidsaktiviteters kostnader kommer ersättningen till hushållen att variera men ersättningen ska ha ett högsta tak. Avsikten är att den högsta ersättningen ska vara gemensam för hela riket och att detta belopp ska fastställas av regeringen i förordning med stöd av ett bemyndigande i lag. Förutom beloppet för den högsta fritidspengen behöver regeringen även meddela närmare föreskrifter för tillämpning av bestämmelserna om fritidspeng, t.ex. om socialnämndens handläggning av ansökningar om fritidspeng och om beräkning av ersättningsperiod. Detta torde kunna göras med stöd av regeringens allmänna befogenhet enligt 8 kap. 7 § första stycket 1 i regeringsformen att meddela föreskrifter om verkställighet av lag. En förutsättning för att regeringen på detta sätt

Prop. 2013/14:168 ska få meddela föreskrifter till materiell utfyllnad av en lag inom det obligatoriska lagområdet är emellertid att den lagbestämmelse som ska kompletteras är så detaljerad att den inte tillförs något väsentligt nytt genom den av regeringen beslutade föreskriften (prop. 1973:90 s. 211). Regeringen gör bedömningen att det inte kommer att tillföras något väsentligen nytt i dessa verkställighetsföreskrifter. Regeringen föreslår att riksdagen bemyndigar regeringen att meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspenget får uppgå till.

5.4 Återkrav

Regeringens förslag: Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakar att fritidspeng utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* har inget att erinra mot promemorians förslag om återkrav. Däremot har *Socialstyrelsen* och *Kammarrätten i Jönköping* haft invändningar mot ett resonemang i promemorian rörande socialnämndens administration och utbetalning av fritidspenget. I promemorian angavs att ersättning för fritidsaktiviteter i normalfallet borde, om möjligt, utbetalas av kommunen direkt till anordnaren av aktiviteten mot någon form av underlag. *Socialstyrelsen* såväl som *Kammarrätten i Jönköping* ansåg i sitt yttrande att det är tveksamt om det är möjligt för socialnämnden att återkräva beloppet av den enskilde om det har utbetalats direkt av nämnden till anordnaren av aktiviteten.

Skälen för regeringens förslag: Återbetalningsskyldighet av felaktigt eller med för högt belopp utgivet ekonomiskt bistånd infördes i socialtjänstlagen 1998. Av förarbetena framgår att den allmänna uppfattningen var att omfattningen av utbetalning av ekonomiskt bistånd på felaktiga grunder är liten. Men oavsett hur omfattande dessa företeelser är ansåg regeringen det otillfredsställande att socialtjänstlagen saknade bestämmelser som möjliggjorde för socialtjänsten att besluta om återbetalning i sådana fall. Regeringen ansåg det vidare som självklart att människor som erhållit ekonomiskt stöd genom att lämna oriktiga uppgifter eller som underlåtit att lämna uppgifter om sina ekonomiska förhållanden skulle återbetala detta stöd (prop. 1996/96:124 Ändring i socialtjänstlagen, s. 96 f.). Förslaget om fritidspeng innebär att rätten till ersättning för fritidsaktiviteter tillkommer hushåll som har försörjningsstöd och har haft det under minst sex månader under den senaste tolv månadersperioden om barnet går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer. Ersättning lämnas endast om fritidsaktiviteten är regelbunden och ledarledd samt främjar barnets aktiva deltagande i samhällslivet. Om barnet bor varaktigt i annat hushåll (växelvist boende) har respektive hushåll endast rätt till hälften av fritidspenget under förutsättning att det uppfyller kraven på rätt till fritidspeng. I normalfallet torde det vara barnets förälder i egenskap av vårdnadshavare som ansöker om fritidspeng. Ansökan bör innehålla de uppgifter som socialnämnden

behöver för att kontrollera att förutsättningarna är uppfyllda för att ersättning ska kunna utbetalas till den sökande som företräder hushållet. Vissa uppgifter kan socialnämnden själv kontrollera men beträffande vissa andra uppgifter, t.ex. uppgifter om själva aktiviteten m.m., torde socialnämnden behöva förlita sig på de uppgifter som den sökande lämnar. Om det senare visar sig att dessa uppgifter är felaktiga eller att väsentlig information utelämnats eller att ersättningen inte använts för barnets fritidsaktiviteter, bör det finnas en möjlighet för socialnämnden att kräva återbetalning av vad som har betalats ut för mycket. Regeringens förslag innebär således att socialtjänstlagens befintliga bestämmelser om återkrav m.m. blir tillämpliga även på socialnämndens beslut om fritidspeng.

5.5 Överklagande

Regeringens förslag: Socialnämndens beslut om fritidspeng får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: *Domstolsverket* har inget att erinra mot promemorians förslag men verket konstaterar däremot att det är svårt att prognosticera några exakta beräkningar för hur många mål som reformen kan antas medföra. Domstolsverket uppskattar dock att reformen kan medföra ett par hundra mål i förvaltningsrätt, tjugotal mål i kammarrätt och enstaka mål i högsta instans årligen. Enligt Domstolsverket kommer överklagande av denna typ av mål leda till betydande merkostnader för landets domstolar. Medel som motsvarande denna merkostnad bör därför enligt verket anslås för deras verksamhet.

Skälen för regeringens förslag: Fritidspengen är en ersättning för faktiska kostnader för barnets fritidsaktiviteter till hushåll som har försörjningsstöd och har haft det under minst sex månader under den senaste tolv månadersperioden om barnet går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer. Vidare ska ersättning endast lämnas om fritidsaktiviteten är regelbunden och ledarledd samt främjar barnets deltagande i samhällslivet. Därtill har respektive hushåll endast rätt till hälften av fritidspengen om barnet bor varaktigt i annat hushåll (växelvist boende). Alla former av bistånd enligt socialtjänstlagen är utformade som en rättighetsbestämmelse. För att kunna förverkliga en rättighet måste det finnas ett sätt för den enskilde som är missnöjd med ett myndighetsbeslut att kunna få det prövat på rättslig väg (prop. 2000/01:80). Förslaget om fritidspeng är också en rättighetsbestämmelse även om den avviker från andra former av bistånd enligt socialtjänstlagen, t.ex. genom att det inte ska ske en individuell behovsprövning. Trots detta kan den sökande i det enskilda fallet bli missnöjd med socialnämndens beslut. Möjlighet att överklaga ett beslut om fritidspeng bör därför finnas för den som företräder hushållet. Förslaget innebär att socialtjänstlagens befintliga bestämmelser om överklagan blir tillämplig även på socialnämndens beslut om fritidspeng.

Det bör nämnas att promemorians förslag om att ersättningsberättigade verksamheter som bedriver fritidsaktiviteter ska ”respektera de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna” inte ingår i föreliggande förslag eftersom ett flertal remissinstanser befarade att den bestämmelsen skulle innebära stora tillämpningsproblem, särskilt vid en domstolsprövning. Förutsättningarna för att få fritidspeng begränsas därför till frågor som rör barnets ålder och skolgång, huruvida hushållet har och har haft försörjningsstöd samt huruvida fritidsaktiviteten är ledarledd och regelbunden samt främjar barnets deltagande i samhällslivet. Dessa frågor torde normalt inte innebära några svåra avvägningar. Huruvida dessa förutsättningar är uppfyllda torde vara relativt enkelt att konstatera för såväl den sökande som för socialnämnden och domstolen. Det finns därför enligt regeringens mening inte skäl att anta att överklagandefrekvensen kommer att motsvara det som normalt gäller för ärenden rörande ekonomiskt bistånd där man gör en individuell behovsbedömning. Regeringen gör därför bedömningen att reformen inte kommer att medföra någon större ärendetillströmning till landets domstolar som inte kan rymmas inom befintliga ramar.

6 Handläggning av ersättningen

Regeringens bedömning: Socialtjänsten bör handlägga ärenden om rätt till fritidspeng enligt samma principer som gäller för handläggning av försörjningsstöd.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, exempelvis *Socialstyrelsen*, *Justitieombudsmannen (JO)* och *Rädda barnen*, har kommenterat det resonemang som förs i promemorian angående utbetalningssätt, exempelvis att den i normalfallet, om möjligt, bör utbetalas direkt till anordnaren av aktiviteten mot någon form av underlag.

Skälen för regeringens bedömning: Socialtjänsten bör informera hushållet om möjligheten att ansöka om fritidspeng och informera den enskilde i samband med ansökan om försörjningsstöd om att hushållet även kan ha rätt till fritidspeng. En ansökan om fritidspeng bör göras av den eller dem som normalt företräder hushållet och som har ansökt om försörjningsstöd.

I de fall hushållet mottagit försörjningsstöd i en annan kommun är det den sökande som måste visa att hushållet uppfyller kraven på rätten till ersättning, t.ex. att den sökande tidigare mottagit försörjningsstöd i en annan kommun.

Ärenden som rör fritidspeng omfattas av bestämmelserna i 26 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Kommunerna har frihet att betala ut ekonomiskt bistånd på det sätt som är mest ändamålsenligt under förutsättning att berörda personers integritet och sekretess respekteras. Vanligtvis sker utbetalningar av ekonomiskt bistånd genom betalningar till biståndsmottagarens bankkonto oavsett om det rör sig om

försörjningsstöd eller bistånd till livsföring i övrigt, t.ex. bistånd till inköp av glasögon och hemutrustning. Biståndsmottagaren har ett eget ansvar för att använda det beviljade biståndet för avsedda ändamål.

I promemorian förs ett resonemang om hur utbetalning av fritidspeng kan gå till, exempelvis genom direktbetalning till anordnaren av aktiviteten, dock under förutsättning att integritet och sekretess respekteras. Många remissinstanser, exempelvis JO, Socialstyrelsen och Malmö kommun, har framfört att det är olämpligt att kommunen betalar direkt till anordnaren av verksamheten, då det skulle riskera att bryta mot sekretessen. Socialstyrelsen påpekar att fritidspengen enligt förslaget ska kunna återkrävas om utbetalningen betalats direkt av socialnämnden till anordnaren och anser därför att det är tveksamt om det ska vara möjligt för socialnämnden att återkräva beloppet av den enskilde om det betalats direkt av socialnämnden till anordnaren av verksamheten.

Regeringen menar att den enskildes sekretess och integritet måste respekteras och att det därför är nödvändigt att socialtjänsten i varje enskilt fall och i samråd med hushållet kommer överens om lämpligt utbetalningssätt.

7 Vägledning och uppföljning

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör ta fram en vägledning till stöd för kommunerna att tillämpa den nya bestämmelsen samt ta fram löpande statistik över utbetalningar av fritidspengen.

Vidare bör en lämplig myndighet få i uppdrag att göra en uppföljning och utvärdering av bestämmelserna för att kunna överväga om förändringar krävs för att syftet med reformen ska uppnås.

Promemorians bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser har kommenterat förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Malmö kommun* är positiva till att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram stöd till socialtjänstens tillämpning av bestämmelsen. Malmö kommun lyfter fram behovet av vägledning avseende t.ex. kvalificering till fritidspeng mitt under en termin, hushåll som beräknas bli självförsörjande under innevarande tolv månadersperiod, utbetalningsadministration m.m.

Konsumentverket och *Statskontoret* är positiva till en utvärdering. Statskontoret anser att det är viktigt att undersöka om det är några särskilda grupper som inte utnyttjar stödet, analysera varför och vidta nödvändiga åtgärder för att reformens intentioner ska kunna uppnås.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget om fritidspeng innebär att socialtjänsten har behov av vägledning om hur bestämmelsen ska tillämpas. Det är samtidigt väsentligt för genomslaget av reformen att information om bestämmelsen når ut till socialtjänsten.

Socialstyrelsen bör därför ta fram ett stöd till socialtjänsten vid tillämpningen av denna bestämmelse. Vidare bör Socialstyrelsen ta fram löpande statistik som redovisar utbetalningar av ersättningen. Data avse-

Prop. 2013/14:168 ende utbetalning av fritidspeng kan t.ex. ingå i Socialstyrelsens register över socialtjänstens insatser för barn och unga alternativt register över ekonomiskt bistånd.

En lämplig myndighet bör få i uppdrag att följa upp tillämpningen och utvärdera effekterna av reformen. En sådan utvärdering bör göras efter två år för att närmare kunna överväga om förändringar krävs för att syftet med reformen ska uppnås. I utvärderingen bör det i enlighet med synpunkter från ett flertal remissinstanser ingå en prövning av utvidgning av åldersspannet till såväl yngre skolbarn som ungdomar upp till 18 år. De ekonomiska konsekvenserna av olika förändringar i reformen bör även belysas.

8 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Lagförslaget föreslås träda i kraft den 1 juli 2014.
--

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte framfört några synpunkter på förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Det är väsentligt att den nya bestämmelsen träder i kraft så snabbt som möjligt. Förslaget bör därför träda i kraft den 1 juli 2014.

9 Konsekvenser

Ekonomiska konsekvenser för kommunerna

I promemorian föreslås att fritidspengen ska uppgå till 3 000 kronor per barn och tolv månadersperiod. Den högsta nivån på fritidspengen bör enligt regeringen få meddelas genom föreskrifter av regeringen (se avsnitt 5.3). År 2012 fanns det cirka 24 000 barn i åldern 10–15 år i hushåll som mottog försörjningsstöd i sex månader eller mer. Med antagande om att antalet barn är oförändrat jämfört med 2012 och att alla beviljas maximal ersättning kommer kostnaden för fritidspengen uppgå till 76 miljoner kronor per år. Därutöver tillkommer en viss ökad administrationskostnad för att bevilja och handlägga utbetalning av fritidspengen. Eftersom ansökan om ersättning i normalfallet kommer att ske i samband med betalning av termins- eller årsavgifter, uppstår extra kostnader för kommunen vanligtvis en eller ett par gånger per år. I normalfallet förväntas termins- eller årsavgiften att uppgå till maxbeloppet för fritidspengen vilket medför att kompletterande ansökningar om ersättning torde vara mindre vanliga. Därmed bedöms att den utökade kostnaden för administration som tillkommer som följd av förslaget vara förhållandevis ringa. Kommunerna kommer att kompenseras för dessa ökade kostnader. I budgetpropositionen för 2014 har föreslagits att

41 miljoner kronor anslås för 2014 för den aviserade reformen och 81 miljoner kronor årligen från och med 2015. Prop. 2013/14:168

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

En inskränkning i den kommunala självstyrelsen bör enligt 14 kap. 3 § regeringsformen inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har förenlett den. Bestämmelsen ger uttryck för en proportionalitetsprincip vad gäller inskränkningar i den kommunala självstyrelsen.

Förslaget om fritidspeng innebär ett nytt åliggande för kommunerna, vilket medför en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Inskränkningen får dock anses vara begränsad. Förslaget är angeläget ur ett barnrättsperspektiv då det syftar till att göra det möjligt för barn i familjer med knappa ekonomiska resurser att få delta i aktiviteter på sin fritid och därmed ges möjlighet till ökad delaktighet i samhället. Regelbundna fritidsaktiviteter har visat sig vara en god skyddsfaktor mot utanförskap, är utvecklande och kan ge en känsla av delaktighet. Vid en avvägning anser regeringen att syftet med förslaget väger över den begränsade inskränkning som detta medför i den kommunala självstyrelsen.

Ekonomiska konsekvenser för staten

Inom ramen för Socialstyrelsens generella uppdrag ingår att ta fram stöd till socialtjänsten för tillämpning av socialtjänstlagen. Detsamma gäller även statistik som redovisar utbetalningar av ersättningen. Regeringen bedömer därför inte att detta motiverar ökade anslag.

Rätten till fritidspeng är kopplad till tydligt angivna kriterier och inte till en individuell behovsbedömning. Fritidspengens målgrupp är relativt avgränsad vilket talar för att antalet överklaganden blir relativt marginell och den torde därför inte medföra en sådan belastning för domstolsväsendet att den motiverar ökade anslag.

Konsekvenser för barn

Genom förslaget ges barn i årskurs 4–9 i familjer som lever i ekonomisk utsatthet en möjlighet att delta i aktiviteter på fritiden. Att delta i aktiviteter tillsammans med andra barn och vuxna ökar barnets delaktighet i samhället. Det skapar ett nätverk utanför familjen, vilket kan vara avgörande för att barn trots svårigheter i barndomen kan klara sig bra i skolan och i livet. Det är också viktigt för barnets fysiska och psykiska välbefinnande.

Konsekvenser för jämställdhet

Ersättningen lämnas till kostnad för aktiviteten och är inte behovsprövad. Flickor och pojkar, som lever i ekonomiskt utsatta hushåll, får genom förslaget lika möjligheter till att delta i organiserade fritidsaktiviteter.

Konsekvenser för integration

Utrikes födda är överrepresenterade bland personer med långvarigt behov av försörjningsstöd. Förslaget kommer därmed ge fler barn till utrikes födda möjlighet till aktiviteter på fritiden. Nyanlända flyktingar,

Prop. 2013/14:168 andra skyddsbehövande och deras anhöriga uppbär i regel inte försörjningsstöd utan istället statlig etableringsersättning. Etableringsersättningen är individuell och ska för de flesta vara något högre än försörjningsstödet, samtidigt som den kan reduceras om mottagaren inte deltar i insatser på heltid. Det samma gäller för hushåll/personer med försörjningsstöd.

Personer som får etableringsersättning omfattas inte av förslaget till fritidspeng. En effekt av förslaget kan därmed vara att barn i familjer som uppbär försörjningsstöd gynnas i förhållande till barn i familjer med etableringsersättning. Det innebär dock ingen försämring från befintlig utgångspunkt för familjer med etableringsersättning. Regeringskansliet har gjort modellberäkningar av etableringsersättning. Dessa visar att ersättningen vid deltagande i insatser på heltid till en barnfamilj i normalfallet är något högre än försörjningsstöd och fritidspeng sammanlagt. Fritidspengen är också så utformad, att det inte bedöms försämrare incitamenten för nyanlända att delta i etableringsinsatser eller arbete för dem som uppbär etableringsersättning.

Konsekvenser för barn med funktionsnedsättning

Förslaget till fritidspeng innebär att barn med funktionsnedsättning som lever i familjer med ekonomiskt bistånd får ett ekonomiskt stöd att delta i fritidsaktiviteter. Det barn som till följd av funktionsnedsättning har behov av särskilt bistånd, t.ex. för att ta sig till fritidsaktiviteter eller som behöver särskild utrustning att har möjlighet att ansöka om detta i enlighet med 4 kap. 1 SoL. Socialstyrelsen rekommenderar (Socialstyrelsen Ekonomiskt bistånd, Handbok för socialtjänsten 2013, s. 52) exempelvis att riksnormen bör beräknas till en högre nivå, bl.a. om den enskilde på grund av funktionsnedsättning eller andra skäl har svårigheter att upprätthålla kontakten med andra människor eller delta i samhällslivet och därför har extra utgifter, för t.ex. telefon och tidningar eller fritidsaktiviteter, som inte täcks av annat särskilt stöd. Sådant stöd kan vara t.ex. handikappersättning eller vårdbidrag.

10 Författningskommentar

10.1 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

4 a kap.

1 §

Paragrafen är ny och *första stycket* föreskriver att hushåll med barn som går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället har försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § och har haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolv månadersperioden. Med begreppet motsvarande i andra skolformer avses motsvarande årskurser i grund-

särskola, specialskola, sameskola och vissa särskilda utbildningsformer enligt skollagen (2010:800). I specialskolan som har tio årskurser avses med motsvarande årskurser även årskurs tio då dessa barn fortsatt genomgår utbildning som motsvarar den som ges i grundskolan. Kravet att hushållet vid ansökningstillfället har försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 § (socialtjänstlagen) innebär att hushållet ska uppbära försörjningsstöd vid den tidpunkt hushållet ansöker om fritidspeng. Kravet att hushållet vid ansökningstillfället har haft försörjningsstöd under minst sex månader den senaste tolv månadersperioden, innebär att hushållet ska ha haft dokumenterade ekonomiska svårigheter under en längre tid och varit beroende av försörjningsstöd från socialtjänsten för att kvalificeras för fritidspeng. Hushållet kan visserligen ha varit självförsörjande under vissa kortare perioder men ska ändå en stor del av tiden ha varit beroende av försörjningsstöd under en ramtid på tolv månader. Begreppet hushåll och kravet på försörjningsstöd beskrivs i avsnitt 5.1.

Paragrafens *andra stycke* föreskriver att barnets fritidsaktiviteter ska vara regelbundna och ledarledda samt främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap. Bestämmelsen innebär vissa kvantitativa och kvalitativa krav på de fritidsaktiviteter som fritidspeng kan beviljas för. Kravet på regelbundenhet innebär att fritidsaktiviteten ska ha en viss omfattning och bedrivs med en viss frekvens. Kravet på ledarledd innebär att det ska finnas någon, en eller fler vuxna eller ungdomar, som är närvarande och leder, instruerar samt vakar över att aktiviteten genomförs på avsett sätt. Kravet att barnets fritidsaktiviteter ska främja ett aktivt deltagande i samhällets gemenskap innebär att aktiviteten ska utövas utanför familjen så att barnet ges möjlighet till utökade kontakter med andra barn, ungdomar och vuxna. Kraven på fritidsaktiviteterna beskrivs närmare i avsnitt 5.1.

Paragrafens *tredje stycke* föreskriver att fritidspengen inte får påverka beräkningen av riksnormen i försörjningsstödet enligt 4 kap. 3 § andra stycket tredje meningen. Bestämmelsen innebär att socialnämnden inte kan hänvisa till en beviljad fritidspeng för att motivera en sänkning av riksnormen i det enskilda fallet. Förhållandet mellan fritidspengen och försörjningsstödet beskrivs i avsnitt 5.1. Paragrafen har utformats med beaktande av Lagrådets yttrande.

2 §

Paragrafen är ny och *första stycket* föreskriver att om barnet bor varaktigt även i ett annat hushåll (växelvist boende) och båda hushållen uppfyller kraven i 1 § har respektive hushåll var för sig rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till. Bestämmelsen innebär att fritidspengen kan delas mellan två olika hushåll. Bestämmelsen tillämpas i de fall då barnet bor växelvis hos båda föräldrarna, dvs. då barnet bor ungefär lika mycket hos båda föräldrarna. Bestämmelsen möjliggör således att båda hushållen kan ansöka om fritidspeng var för sig. Den sammanlagda ersättningen för barnets fritidsaktiviteter får dock inte överstiga det belopp som fritidspengen högst får uppgå till.

Paragrafens *andra stycke* föreskriver att om bara ett av hushållen uppfyller kraven i 1 § har detta hushåll rätt till hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till. Bestämmelsen innebär att om bara ett av hushållen har försörjningsstöd så förutsätts det att det andra hushållet

Prop. 2013/14:168 är självförsörjande och att detta hushåll därmed självständigt bidrar med sin del till barnets fritidsaktiviteter. Därför får det hushåll som har försörjningsstöd endast hälften av det belopp som fritidspengen högst får uppgå till. Situationer där barn bor växelvis hos båda föräldrarna beskrivs närmare i avsnitt 5.2. Paragrafen har utformats i enlighet med Lagrådets yttrande.

3 §

Paragrafen är ny och föreskriver att regeringen får meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspengen får uppgå till. Bestämmelsen innebär ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter i förordning. Förslaget behandlas i avsnitt 5.3.

9 kap.

1 §

Paragrafen reglerar socialnämnden möjligheter till återkrav m.m. Paragrafens *första stycke* ändras och innebär att om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att fritidspeng betalats ut obehörigen eller med för högt belopp får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket. Ändringen innebär att socialtjänstlagens befintliga återkravsbestämmelse även kan tillämpas på fritidspengen. Förslaget behandlas i avsnitt 5.4.

16 kap.

3 §

Paragrafen anger vilka av socialnämndens beslut som kan överklagas. Paragrafens *första stycke* ändras och innebär att socialnämndens beslut om ersättning om fritidspeng får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Ändringen innebär att socialtjänstlagens befintliga överklagandebestämmelse även kan tillämpas på beslut om fritidspeng. Därtill har det gjorts en språklig justering. Förslaget behandlas i avsnitt 5.5.

Sammanfattning av promemorian Förslag till fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70)

Prop. 2013/14:168
Bilaga 1

I promemorian föreslås att ett nytt kapitel införs i socialtjänstlagen som innebär att hushåll med barn som går i grundskolas årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället har försörjningsstöd och har haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolvmånadersperioden. Ersättningen ska utgå endast för regelbundna och ledarledda fritidsaktiviteter. Fritidspengen föreslås uppgå till 3 000 kr per barn och tolvmånadersperiod.

Syfte med förslaget är att förbättra möjligheterna för barn i ekonomiskt utsatta familjer att delta i fritidsaktiviteter.

Lagförslag i promemorian Förslag till fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70)

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 9 kap. 1 § och 16 kap. 3 § ska ha följande lydelse,
dels att det i lagen ska införas ett nytt kapitel, 4 a kap., av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a kap. Ersättning för barns kostnader för fritidsaktiviteter

1 §

Hushåll med barn som går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället har

1. försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 §, och

2. haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolv månadersperioden.

Ersättning utgår endast för fritidsaktiviteter som är regelbundna och ledarledda. Vidare ska de verksamheter som bedriver fritidsaktiviteterna respektera de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna.

Om barnet bor varaktigt även i annat hushåll (växelvist boende) halveras hushållets rätt till ersättning.

2 §

Socialnämndens beslut om fritidspeng enligt 1 § utgör inte sådana särskilda skäl som kan påverka beräkningen av försörj-

ningsstödet enligt 4 kap. 3 § andra stycket tredje meningen.

Regeringen får meddela föreskrifter om vilket belopp fritidspengen högst får uppgå till.

9 kap.

1 §²

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § *eller fritidspeng enligt 4 a kap. 1 §* utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket tagit emot sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

16 kap.

3 §

Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
 - bistånd enligt 4 kap. 1 §,
 - vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
 - förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 6 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 12 §,
 - återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
 - samtycke enligt 6 kap. 14 §,
- eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Socialnämndens beslut får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
 - bistånd enligt 4 kap. 1 §,
 - *fritidspeng enligt 4 a kap. 1 §*,
 - vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
 - förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 6 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 12 §,
 - återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
 - samtycke enligt 6 kap. 14 §,
- eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

² Senaste lydelse 2011:328.

Prop. 2013/14:168
Bilaga 2

På begäran av sökanden får verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § senareläggas om verkställandet sker inom ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

Förteckning över remissinstanser i promemorian Fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd (Ds 2013:70)

Prop. 2013/14:168
Bilaga 3

Remissinstanser

Riksdagens ombudsmän (JO), Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Karlstad, Domstolsverket, Diskrimineringsombudsmannen, Konsumentverket, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Socialstyrelsen, Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam), Barnombudsmannen, Statskontoret, Skolverket, Ungdomsstyrelsen, Institutet för social forskning vid Stockholms universitet (SOFI) och Malmö Högskola.

Arvika kommun, Askersunds kommun, Bodens kommun, Bollebygdskommun, Botkyrka kommun, Dorotea kommun, Gnosjö kommun, Gotlands kommun, Gullspångs kommun, Göteborgs kommun, Haparanda kommun, Hofors kommun, Malmö kommun, Mörbylånga kommun, Nacka kommun, Nykvarns kommun, Nässjö kommun, Ragunda kommun, Simrishamns kommun, Stenungsunds kommun, Stockholms kommun, Södertälje kommun, Timrå kommun, Umeå kommun, Uppsala kommun, Vännäs kommun, Västerås kommun, Åmåls kommun, Åtvidabergs kommun och Övertorneå kommun.

Akademikerförbundet SSR, Allmänna barnhuset, Barnets rätt i samhället (BRIS), Fritidsforum, Frälsningsarmén, Föreningen Enastående föräldrar, Föreningen Sveriges socialchefer, Göteborgs Stadsmission, Handikappförbunden, Hela Människan, Idéburna organisationer med social inriktning (FORUM), Kriminellas revansch i samhället (KRIS), Landsorganisationen i Sverige (LO), Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer (LSU), Nätverket mot socialt utanförskap, Riksförbundet Frivilliga samhällsarbetare, Riksförbundet Insolvens, Riksidrottsförbundet, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), Rädda Barnen, Samarbetsorganisationen för etniska organisationer i Sverige (SIOS), Sociala Missionen, Somaliska riksförbundet, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges kvinno- och tjejjourers riksförbund (SKR), Sveriges Makalösa Föräldrar, Verdandi och Vision.

Lagrådsremissens lagförslag

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) dels att 9 kap. 1 § och 16 kap. 3 § ska ha följande lydelse, dels att det i lagen ska införas ett nytt kapitel, 4 a kap., av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 a kap. Ersättning för barns kostnader för fritidsaktiviteter

1 §

Hushåll med barn som går i grundskolans årskurs 4–9 eller motsvarande i andra skolformer har rätt till ersättning från socialnämnden för kostnader för barnets deltagande i fritidsaktiviteter (fritidspeng) om hushållet vid ansökningstillfället har

1. försörjningsstöd enligt 4 kap. 1 §, och
2. haft sådant stöd under minst sex månader den senaste tolv-månadersperioden.

Ersättning lämnas endast för fritidsaktiviteter som är regelbundna och ledarledda.

Om barnet bor varaktigt även i ett annat hushåll (växelvist boende) har respektive hushåll endast rätt till hälften av fritidspengen under förutsättning att övriga krav enligt första och andra styckena är uppfyllda.

2 §

Socialnämndens beslut om fritidspeng enligt 1 § utgör inte sådana särskilda skäl som kan påverka beräkningen av försörjningsstödet enligt 4 kap. 3 § andra stycket tredje meningen.

9 kap.

1 §

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon genom oriktiga uppgifter eller genom underlåtenhet att lämna uppgifter eller på annat sätt förorsakat att ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § *eller fritidspeng enligt 4 a kap. 1 §* utgetts obehörigen eller med för högt belopp, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

Om någon i annat fall än som avses i första stycket tagit emot sådant ekonomiskt bistånd obehörigen eller med för högt belopp och skäligen borde ha insett detta, får socialnämnden återkräva vad som har betalats ut för mycket.

16 kap.

3 §³

Socialnämndens beslut får överklagas *hos* allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
 - bistånd enligt 4 kap. 1 §,
 - vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
 - förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 6 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 12 §,
 - återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
 - samtycke enligt 6 kap. 14 §,
- eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Socialnämndens beslut får överklagas *till* allmän förvaltningsdomstol, om nämnden har meddelat beslut i fråga om

- ansökan enligt 2 a kap. 8 §,
 - bistånd enligt 4 kap. 1 §,
 - *fritidspeng enligt 4 a kap. 1 §*,
 - vägran eller nedsättning av fortsatt försörjningsstöd enligt 4 kap. 5 §,
 - förbud eller begränsning enligt 5 kap. 2 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 6 §,
 - medgivande enligt 6 kap. 12 §,
 - återkallelse av medgivande enligt 6 kap. 13 §,
 - samtycke enligt 6 kap. 14 §,
- eller
- avgifter eller förbehållsbelopp enligt 8 kap. 4–9 §§.

Beslut i frågor som avses i första stycket gäller omedelbart. En förvaltningsrätt eller kammarrätt får dock förordna att dess beslut ska verkställas först sedan det har vunnit laga kraft.

På begäran av sökanden får verkställandet av beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § senareläggas om verkställandet sker inom ett valfrihetssystem enligt lagen (2008:962) om valfrihetssystem.

³ Senaste lydelse 2011:328.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2014-02-25

Närvarande: F.d. justitieråden Leif Thorsson och Marianne Eliason samt justitierådet Agneta Bäcklund.

Fritidspeng till barn i hushåll med försörjningsstöd

Enligt en lagrådsremiss den 13 februari 2014 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av departementssekreteraren Joakim Beck-Friis, biträdd av kanslirådet Karin Stillerud.

Förslaget föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

4 a kap.

1 §

Enligt *andra stycket* lämnas ersättning endast för fritidsaktiviteter som är regelbundna och ledarledda.

Det preciseras inte närmare vilka fritidsaktiviteter det ska vara fråga om men i remissen ges vissa exempel: idrottsverksamhet, kulturverksamhet, friluftsliv och folkbildning. Med regelbundenhet avses enligt motiven att aktiviteten är återkommande under en viss period, normalt en gång i veckan, men även glesare frekvens bör accepteras. Antalet aktivitetstillfällen bör vara cirka åtta under en termin eller sexmånadersperiod för att betraktas som en regelbunden aktivitet. Med ledarledd avses att det ska finnas en eller flera vuxna eller ungdomar som är närvarande och som leder, instruerar samt vakar över att aktiviteten genomförs på avsett sätt.

Bestämmelsen ger mycket vida ramar. Allt som kan betraktas som fritidsaktivitet kommer att omfattas, i vilket begrepp t.ex. dataspel, bio- och museibesök, matlagning m.m. måste anses rymmas. Det ställs inga krav på ledaren, vilket måste innebära att t.ex. äldre syskon, föräldrar eller andra anhöriga kan vara ledare. Aktiviteten kan omfatta endast ett syskonpar eller andra anhöriga, och för att kravet på regelbundenhet ska vara uppfyllt torde räckas att den som leder verksamheten bestämmer att den ska äga rum t.ex. varannan vecka.

Av remissen framgår att syftet med fritidspengen är att förbättra möjligheterna för barn i ekonomiskt utsatta familjer att delta i organiserade regelbundna fritidsaktiviteter i samma utsträckning som andra barn och att stimulera barnen till ett utökat kontaktnät. Detta återspeglas dock inte i lagtexten. Lagrådet konstaterar att bestämmelsen som den utformats medför att även situationer som inte kan antas tillgodose det nämnda syftet kommer att omfattas. Lagrådet har dock inte tillräckligt underlag för att kunna föreslå några konkretiseringar. Frågan bör övervägas ytterligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

I *tredje stycket* regleras vad som ska gälla när barnet har växelvist boende. Bestämmelsen ger närmast intryck av att endast reglera den situationen att båda hushållen har försörjningsstöd. I ett sådant fall ska, enligt vad som upplysts vid föredragningen, respektive hushåll endast ha rätt till ersättning med högst hälften av kostnaden (upp till hälften av det belopp som maximalt kan betalas ut).

Bestämmelsen avses dock också täcka in den situationen att endast det ena hushållet uppbär försörjningsstöd. I ett sådant fall ska enligt vad som framkommit vid föredragningen det hushållet ha rätt till hälften av det medgivna högsta beloppet även om detta kommer att medföra att mer än hälften av kostnaden ersätts.

Vad som avses gälla i de båda situationerna bör enligt Lagrådets mening komma till tydligare uttryck i lagtexten. Texten i sista stycket i motiven under rubriken ”Barn som bor växelvis hos båda föräldrarna” i avsnitt 5.1 i remissen bör också justeras så att det klart framgår vad som avses.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 mars 2014

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Björklund, Bildt, Ask, Erlandsson, Hägglund, Borg, Billström, Adelsohn Liljeroth, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Ek, Löf, Svantesson

Föredragande: statsrådet Hägglund

Regeringen beslutar proposition 2013/14:168 Fritidspeng för barn i hushåll med försörjningsstöd

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EU-regler
--------------------	--	---

Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

4 a kap. 3 §